

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ НКР ДЛЯ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЕФЕКТИВНІСТЬ ОНКОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ

Персоніфікована інформація Національного канцер-реєстру України (НКР) суттєво розширює можливості аналізу стану надання медичної допомоги онкологічним хворим, проте ці можливості до сьогодні повністю не використовуються.

Метою виконаного дослідження було **проілюструвати** на прикладі двох традиційних параметрів, які використовуються в онкологічній практиці, - «Охоплення хворих спеціальним лікуванням» та «Летальність хворих до року» - **інші підходи до аналізу** цих показників.

Показник «**Охоплення хворих спеціальним лікуванням**» є досить узагальненим і не дає можливості оцінити характер виконаного лікування, а саме його радикальність чи паліативність, а також включення в схему хірургічної компоненти. Важливе значення для оцінки ефективності та адекватності виконаного лікування є врахування стадії хвороби, яка є визначальною для характеру та об'єму лікування. Аналогічним чином слід аналізувати і показник «**Летальність до року**», величина якого напряму залежить від стадії захворювання на ЗН в момент його виявлення у онкологічного хворого.

Запропоновані нами методичні підходи проілюстровані на прикладі трьох нозологічних форм злоякісних новоутворень (ЗН), які займають провідне місце в структурі захворюваності населення України: **ЗН молочної залози (C50)** у жінок, **передміхурової залози (C61)** у чоловіків та **ободової кишки (C18)**. Дослідження проведено з використанням бази даних НКР станом на кінець 2015 року в когорті хворих на означені ЗН з **діагнозом, вперше встановленим у 2002-2013 рр.**; було проаналізовано все зареєстроване лікування, отримане хворими впродовж 2002-2015 рр. З вибірки дослідження було виключено хворих, діагноз захворювання на ЗН яким було встановлено посмертно, а також таких, що мали протипоказання та відмови від проведення спеціального лікування. Для розрахунків використано пошукову програму НКР та електронні таблиці EXCEL.

ЗН ободової кишки (C18)

Щорічно в Україні реєструють близько 10 тисяч хворих на ЗН ободової кишки. Впродовж всього періоду дослідження структура розподілу цих хворих за стадією була стабільною. Найбільшу частину (50,7-53,5%) складали хворі з локалізованою на момент виявлення стадією хвороби (в 1-й та 2-й стадії), питома вага хворих з місцевим (в 3-й стадії) та віддаленим поширенням пухлинного процесу (в 4-й стадії) була майже однаковою – близько 20% (**Табл. Т1.1, Рис. Т1.1**). Група хворих з невизначеною стадією захворювання складала 4,5-6,4% загальної кількості, її вага за роки спостереження дещо зросла.

Рис. Т1.1 - Структура когорти хворих на рак ободової кишки 2002-2013 рр. за стадією захворювання

Таблиця Т1.1 - Структура хворих на ЗН ободової кишки за стадією захворювання

Рік встановлення	Стадія захворювання					
	1	2	1-2	3	4	Не визначено
Кількість хворих						
2002	833	3916	4749	2007	2137	470
2003	826	4074	4900	2018	2112	422
2004	790	4169	4959	2179	1962	503
2005	862	4525	5387	2222	2040	572
2006	788	4520	5308	2151	1951	607
2007	758	4656	5414	2191	1934	581
2008	769	4669	5438	2255	1991	595
2009	814	4645	5459	2241	1932	660
2010	777	4758	5535	2340	2058	653
2011	822	4887	5709	2516	2062	614
2012	902	4897	5799	2470	2183	642
2013	853	4910	5763	2542	2233	641
2002-2013	9794	54626	64420	27132	24595	6960
Питома вага, %						
2002	8,9	41,8	50,7	21,4	22,8	5,0
2003	8,7	43,1	51,8	21,3	22,3	4,5
2004	8,2	43,4	51,6	22,7	20,4	5,2
2005	8,4	44,3	52,7	21,7	20,0	5,6
2006	7,9	45,1	53,0	21,5	19,5	6,1
2007	7,5	46,0	53,5	21,7	19,1	5,7
2008	7,5	45,4	52,9	21,9	19,4	5,8
2009	7,9	45,1	53,0	21,8	18,8	6,4
2010	7,3	44,9	52,3	22,1	19,4	6,2
2011	7,5	44,8	52,4	23,1	18,9	5,6
2012	8,1	44,1	52,3	22,3	19,7	5,8
2013	7,6	43,9	51,6	22,7	20,0	5,7
2002-2013	8,0	44,4	52,3	22,0	20,0	5,7

За даними НКР з числа вперше зареєстрованих у 2002-2013 рр. хворих на ЗН ободової кишки отримали спеціальне протипухлинне лікування 83 298 осіб, що становить 67,7%, лікування за радикальною програмою отримали 54,7% хворих, 13,0% було проведено паліативне лікування і половині хворих (53,2%) було виконано хірургічне видалення пухлини в радикальному об'ємі - самостійно або в комплексі з іншими методами лікування (див. **Табл. Т1.2, Рис. Т1.2**). Третина хворих на рак ободової кишки (32,3%) за даними НКР не отримала спеціального лікування.

Таблиця Т1.2 - Розподіл когорти хворих на ЗН ободової кишки 2002-2013 рр. за стадією захворювання та обсягом отриманого лікування

Стадія захворювання	Характер отриманого лікування				
	Спеціальне				Спеціального лікування не зареєстровано
	всього	за радикальною програмою	в тому числі радикальне хірургічне	паліативне	
Кількість хворих					
1	7291	6723	6581	568	2502
2	42186	38732	37925	3454	12439
1-2	49477	45455	44506	4022	14941
3	20283	17255	16849	3028	6849
4	11724	3336	2988	8389	12870
Не визначена	1814	1282	1174	532	5146
Всього	83298	67328	65517	15971	39806

Таблиця Т1.2 (продовження)

Стадія захворювання	Характер отриманого лікування				
	Спеціальне				Спеціального лікування не зареєстровано
	всього	за радикальною програмою	в тому числі радикальне хірургічне	паліативне	
Питома вага, %					
1	74,4	68,6	67,2	5,8	25,5
2	77,2	70,9	69,4	6,3	22,8
1-2	76,8	70,6	69,1	6,2	23,2
3	74,8	63,6	62,1	11,2	25,2
4	47,7	13,6	12,1	34,1	52,3
Не визначена	26,1	18,4	16,9	7,6	73,9
Всього	67,7	54,7	53,2	13,0	32,3

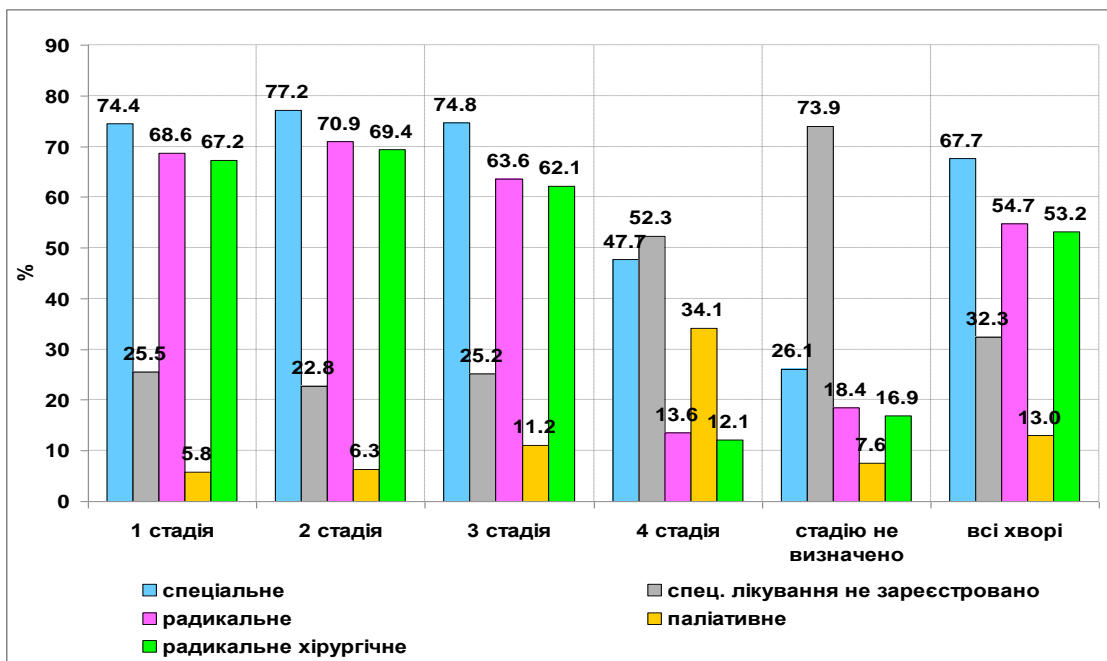

Рис. Т1.2 - Розподіл когорти хворих на ЗН ободової кишки 2002-2013 рр. за стадією захворювання та обсягом отриманого лікування

Розглянемо обсяг та характер лікування залежно від стадії захворювання. Спеціальне лікування було проведено 74,4% вперше виявлених хворих на рак ободової кишки 1-ї стадії. При цьому, з усіх хворих 1-ї стадії радикальне лікування отримали 68,6%, тільки 67,2% хворих було виконано радикальну операцію, 5,8% цих хворих отримали паліативне лікування. Четверть хворих (25,5%) 1-ї стадії не отримали спеціального лікування або відомості про нього на надійшли до НКР. Майже таке ж співвідношення щодо характеристик наданого лікування спостерігається у хворих на 2-у стадію ЗН ободової кишки. Серед хворих 3-ї стадії цієї хвороби радикальне лікування отримали 63,6%, радикальна операція була проведена 62,1% хворих, 11,2% хворих отримали паліативне лікування. Частка хворих, яким проведено радикальне хірургічне лікування, майже однакова у вибірках 1-ї, 2-ї та 3-ї стадій захворювання на ЗН ободової кишки; одночасно констатуємо, що у великій кількості цих хворих (21 790 осіб) не зареєстровано ніякої спеціальної медичної допомоги.

Серед хворих з виявленою 4-ю стадією спеціальне лікування отримала майже половина, 13,6% хворих отримали радикальне лікування, 12,1% хворих була проведена радикальна операція, 34,1% проведено паліативне лікування, 52,3% хворим спеціального лікування не проводили.

Зважаючи на те, яке лікування за обсягом отримали хворі з невизначеною стадією ЗН ободової кишки, можна припустити, що це хворі пізніх стадій: тільки 26,1% з них проведено спеціальне лікування (18,4% - радикальне і 7,6% - паліативне), у 73,9% лікування не зареєстровано. Звертаємо увагу, що 16,9% хворих з невстановленою стадією було проведено радикальну операцію, проте стадія хвороби у них залишилась невизначеною.

Аналіз характеру наданого лікування можливо проводити відносно всієї когорти хворих або в структурі виконаного спеціального лікування. Як приклад, наводимо дані, представлені в Таблиці Т1.2, обраховані відносно кількості охоплених спеціальним лікуванням хворих на ЗН ободової кишки (див. Табл. Т1.3).

Таблиця Т1.3 – Структура спеціального лікування когорти хворих на ЗН ободової кишки 2002-2013 рр. різних стадій

Стадія захворювання	Спеціальне			
	всього	з них:		
		за радикальною програмою	радикальне хірургічне	паліативне
Кількість хворих				
1	7291	6723	6581	568
2	42186	38732	37925	3454
1-2	49477	45455	44506	4022
3	20283	17255	16849	3028
4	11724	3336	2988	8389
Не визначена	1814	1282	1174	532
Всього	83298	67328	65517	15971
Питома вага, %				
1	100,0	92,2	90,3	7,8
2	100,0	91,8	89,9	8,2
1-2	100,0	91,9	90,0	8,1
3	100,0	85,1	83,1	14,9
4	100,0	28,5	25,5	71,6
Не визначена	100,0	70,7	64,7	29,3
Всього	100,0	80,8	78,7	19,2

Як встановлено вище (див. Табл. Т1.2), 68,6% хворих з 1-ю стадією ЗН ободової кишки отримали радикальне лікування та 5,8% - паліативне; 67,2% цих хворих було виконано радикальну операцію. В структурі спеціального лікування ці показники становлять, відповідно, 92,2% та 7,8%, а показник радикально оперованих – 90,3% хворих. Таким чином, запропонований в Таблиці Т1.2 варіант аналізу більш адекватно характеризує стан охоплення когорти вперше виявлених хворих спеціальним лікуванням. Переваги такого методу аналізу є найбільш наочними при розгляді групи хворих з невизначеною стадією ЗН ободової кишки, серед яких отримали спеціальне лікування тільки 26,1% хворих, радикальне - 18,4%, радикальне хірургічне – 12,1%.

Аналіз структури спеціального лікування у цих хворих показує, що в 70,7% випадків спеціальне лікування характеризувалося як радикальне і в 64,7% це було радикальне хірургічне видалення пухлини. Такий аналіз більш наочно характеризує лікувальну діяльність медичних закладів, аніж стан медичної допомоги хворим.

Наступним показником, який характеризує якість надання онкологічної допомоги, є показник летальності до року. Найбільш важливим прогностичним фактором перебігу захворювання на рак є його стадія, тому визначення показника летальності до року залежно від стадії хвороби дозволяє реальніше оцінити ефективність онкологічної допомоги хворим.

Показник летальності до року всіх вперше виявлених хворих на ЗН ободової кишки був досить високим і за період дослідження знизився з 42,1% в 2002 р. до 35,2% в 2012 р. (див. Табл. Т1.4, Рис. Т1.3).

Таблиця Т1.4 - Летальність до року у хворих на ЗН ободової кишки в залежності від стадії захворювання

Рік встановлення	Стадія захворювання						Всі хворі
	1	2	1-2	3	4	Не визначено	
Кількість хворих, що померли впродовж року після встановлення діагнозу							
2002	171	987	1158	795	1680	308	3941
2003	174	1005	1179	770	1586	290	3825
2004	153	1027	1180	796	1432	342	3750
2005	179	1042	1221	808	1499	348	3876
2006	145	998	1143	838	1437	356	3774
2007	142	1063	1205	711	1370	378	3664
2008	117	1027	1144	753	1411	361	3669
2009	104	902	1006	820	1322	405	3553
2010	100	894	994	856	1344	395	3589
2011	84	967	1051	973	1395	382	3801
2012	121	956	1077	908	1418	436	3839
Летальність до року, %							
2002	20,5	25,2	24,4	39,6	78,6	65,5	42,1
2003	21,1	24,7	24,1	38,2	75,1	68,7	40,9
2004	19,4	24,6	23,8	36,5	73,0	68,0	39,7
2005	20,8	23,0	22,7	36,4	73,5	60,8	40,4
2006	18,4	22,1	21,5	39,0	73,7	58,6	36,9
2007	18,7	22,8	22,3	32,5	70,8	60,7	36,6
2008	15,2	22,0	21,0	33,4	70,9	61,4	36,3
2009	12,8	19,4	18,4	36,6	68,4	60,5	34,6
2010	12,9	18,8	18,0	36,6	65,3	62,2	34,9
2011	10,2	19,8	18,4	38,7	67,7	62,2	35,9
2012	13,4	19,5	18,6	36,8	65,0	67,9	35,2
приріст 2002-2012	-7,1	-5,7	-5,8	-2,8	-13,6	2,4	-6,9

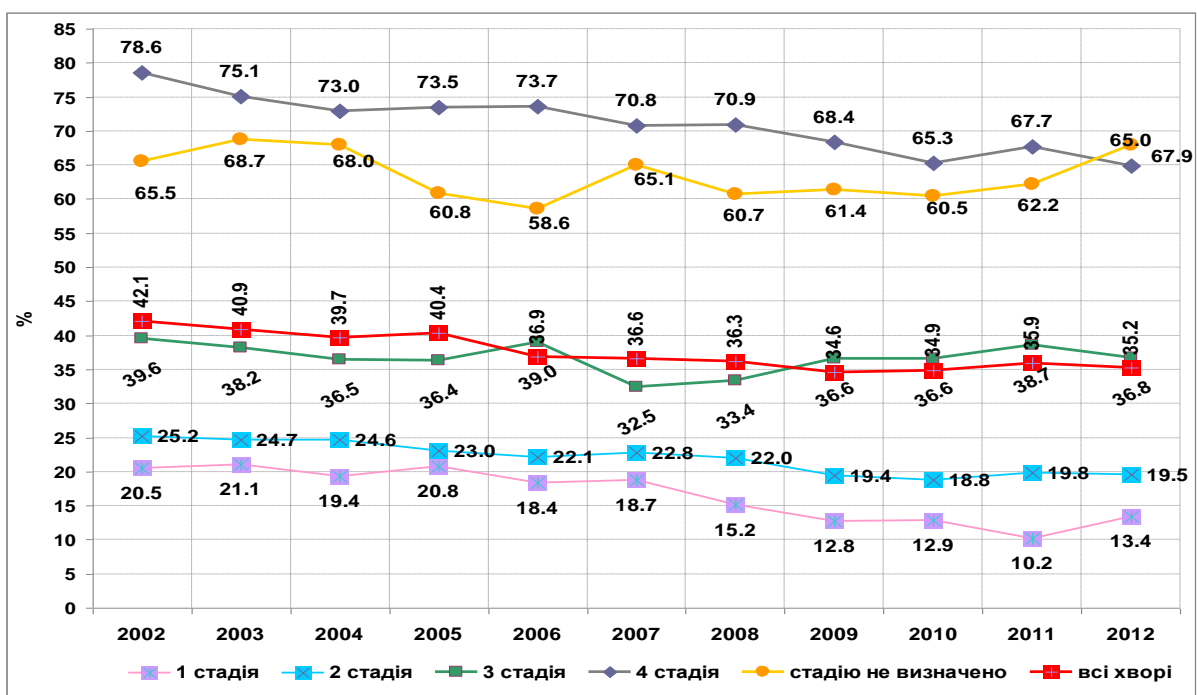

Рис. Т1.3 - Летальність до року у хворих на рак ободової кишки в залежності від стадії захворювання

У хворих на ЗН ободової кишки 1-ї стадії летальність до року знизилась з досить високого початкового рівня 20,5% до 13,4%, у хворих 2-ї стадії – з 25,2% до 19,5%. В цілому у хворих з локалізованою формою пухлини (1-2 стадія) показник летальності до року зменшився на 5,8%, проте залишається високим.

Майже не змінився показник летальності до року у хворих 3-ї стадії, значне зниження летальності до року відбулось в групі хворих 4-ї стадії. Показник летальності до року хворих з невизначеною стадією злякисного процесу зріс на 2,4% і його величина свідчить про те, що в цю групу найвірогідніше ввійшли особи з занедбаною стадією хвороби.

Дослідження динаміки надання спеціальної допомоги хворим на рак ободової кишки показало помірне зростання питомої ваги хворих, яким було виконано радикальне видалення пухлини, в усіх групах за стадією хвороби, окрім групи хворих на 3-ю стадію (див. Табл. Т1.5).

Таблиця Т1.5 – Питома вага хворих на ЗН ободової кишки різних стадій, що отримали радикальне хірургічне лікування, %

Рік встановлення діагнозу	Стадія захворювання						Всі хворі
	1	2	1-2	3	4	Не визначено	
2002	62,1	65,9	65,3	62,5	10,5	14,7	49,6
2003	64,4	65,3	65,1	63,6	10,7	12,6	50,3
2004	65,1	66,1	65,9	62,5	12,7	11,7	51,4
2005	63,5	68,0	67,3	61,7	11,6	17,0	52,1
2006	65,1	68,1	67,7	63,3	11,4	18,5	52,8
2007	62,9	69,2	68,4	62,3	11,9	18,4	53,4
2008	69,1	69,1	69,1	63,5	11,8	17,5	53,8
2009	70,1	71,3	71,1	62,7	12,7	17,1	54,9
2010	69,2	72,1	71,7	60,6	13,8	18,1	54,7
2011	73,2	71,4	71,7	60,6	13,0	18,1	55,0
2012	70,0	72,2	71,8	60,8	13,0	17,9	54,7
приріст 2002-2012	7,9	6,3	6,6	-1,8	2,5	3,2	5,0

ЗН молочної залози (С50)

Рак молочної залози є найбільш поширеним злякисним новоутворенням у жінок, який найчастіше виявляють на початкових стадіях хвороби (Табл. Т2.1, Рис. Т2.1). Впродовж 2002-2013 рр. відсоток хворих цією патологією, виявлених в 1-й стадії, складав 12,4-18,5%, в 2-й стадії - 56,2-59,2%; питома вага виявлених у локалізованій стадії хворих зросла за означений період з 68,5% до 75,2%. Питома вага хворих жінок з виявленою 3-ю стадією хвороби зменшилась за період дослідження від 19,8% до 15,0%, з 4-ю стадією - з 10,2% до 7,7%. Питома вага хворих з невизначеною стадією процесу зросла з 1,5% до 2,0%.

Таблиця Т2.1 - Розподіл хворих на ЗН молочної залози за стадією хвороби

Рік встановлення	Стадія захворювання					
	1	2	1-2	3	4	Не визначено
Кількість хворих						
2002	1918	8701	10619	3064	1583	227
2003	2036	9132	11168	3154	1522	204
2004	2152	9368	11520	3016	1489	290
2005	2220	9773	11993	2970	1471	313
2006	2245	9424	11669	3010	1440	306
2007	2241	9738	11979	2830	1442	355
2008	2260	9956	12216	2836	1429	323
2009	2447	9668	12115	2679	1414	364
2010	2724	10160	12884	2853	1493	358
2011	2939	10082	13021	2697	1531	391
2012	3057	10211	13268	2746	1466	438
2013	3278	10053	13331	2666	1365	355
2002-2013	29517	116266	145783	34521	17645	3924

Таблиця Т2.1 (продовження)

Рік встановлення	Стадія захворювання					Не визначено
	1	2	1-2	3	4	
Питома вага, %						
2002	12,4	56,2	68,5	19,8	10,2	1,5
2003	12,7	56,9	69,6	19,7	9,5	1,3
2004	13,2	57,4	70,6	18,5	9,1	1,8
2005	13,3	58,4	71,6	17,7	8,8	1,9
2006	13,7	57,4	71,0	18,3	8,8	1,9
2007	13,5	58,6	72,1	17,0	8,7	2,1
2008	13,4	59,2	72,7	16,9	8,5	1,9
2009	14,8	58,3	73,1	16,2	8,5	2,2
2010	15,5	57,8	73,3	16,2	8,5	2,0
2011	16,7	57,2	73,8	15,3	8,7	2,2
2012	17,1	57,0	74,0	15,3	8,2	2,4
2013	18,5	56,7	75,2	15,0	7,7	2,0
2002-2013	14,6	57,6	72,2	17,1	8,7	1,9
США, 2005-2012	-	-	61	31	6	2

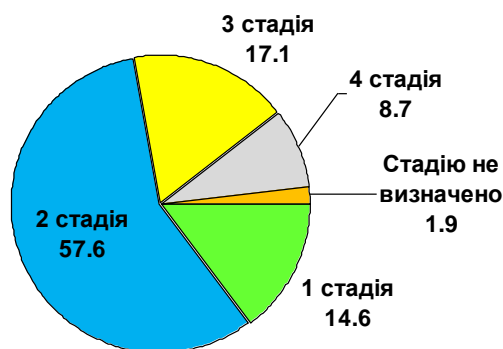

Рис. Т2.1 - Розподіл когорти хворих на ЗН молочної залози 2002-2013 рр. за стадією хвороби

Згідно даних Програми спостереження, епідеміології та кінцевих результатів (SEER) Національного інституту раку США, в Сполучених Штатах в 2005-2012 рр. 61% випадків раку молочної залози виявляли в 1-2-й стадії, 31% - в 3-й стадії, 6% - в 4-й стадії, у 2% випадків стадію не визначено, тобто величина цих показників співставна з даними України [1].

Спеціальне лікування у вибраній когорті вперше виявлених хворих на ЗН молочної залози згідно даних НКР отримали 83,1% жінок, 65,1% було радикально прооперовано, 16,9% спеціального лікування не одержали (див. **Табл. Т2.2, Рис. Т2.2**). Серед вперше виявлених хворих на ЗН молочної залози 1-ї стадії спеціальне лікування отримали 92,7% і 7,3% хворих його не отримали. При цьому 90,4% хворих 1-ї стадії отримали лікування за радикальною програмою і 2,3% - паліативне. З усіх зареєстрованих хворих 1-ї стадії тільки 88,4% отримали лікування з радикальним хірургічним видаленням пухлини. Серед хворих на ЗН молочної залози 2-ї стадії спеціальним лікуванням було охоплено лише 85,3%, радикальне лікування було проведено 79,6% хворих, паліативне – 5,7%; кількість радикально оперованих складала 73,8% хворих 2-ї стадії.

Таким чином, 19 235 жінок, які захворіли на рак молочної залози локалізованої стадії впродовж 2002-2013 рр., не отримали спеціального лікування і тільки 76,7% жінок з локалізованою стадією ЗН молочної залози було виконано радикальне видалення пухлини. Отже хворі, які мали реальні шанси на довгострокову ремісію, не отримали адекватної

онкологічної допомоги, і цей факт потребує детального аналізу та з'ясування причин такої ситуації в кожному з регіонів.

Таблиця Т2.2 – Розподіл когорти хворих на ЗН молочної залози 2002-2013 рр. за стадією захворювання та обсягом отриманого лікування

Стадія захворювання	Характер отриманого лікування				
	Спеціальне				Спеціального лікування не зареєстровано
	всього	за радикальною програмою	в тому числі радикальне хірургічне	паліативне	
Кількість хворих					
1	27353	26682	26081	671	2164
2	99195	92598	85770	6597	17071
1-2	126548	119280	111851	7268	19235
3	29038	21703	17440	7335	5483
4	10680	2181	1052	8499	6965
Не визначено	1581	1183	1040	398	2343
Всього	167847	144347	131383	23500	34026
Питома вага, %					
1	92,7	90,4	88,4	2,3	7,3
2	85,3	79,6	73,8	5,7	14,7
1-2	86,8	81,8	76,7	5,0	13,2
3	84,1	62,9	50,5	21,2	15,9
4	60,5	12,4	6,0	48,2	39,5
Не визначено	40,3	30,1	26,5	10,1	59,7
Всього	83,1	71,5	65,1	11,6	16,9

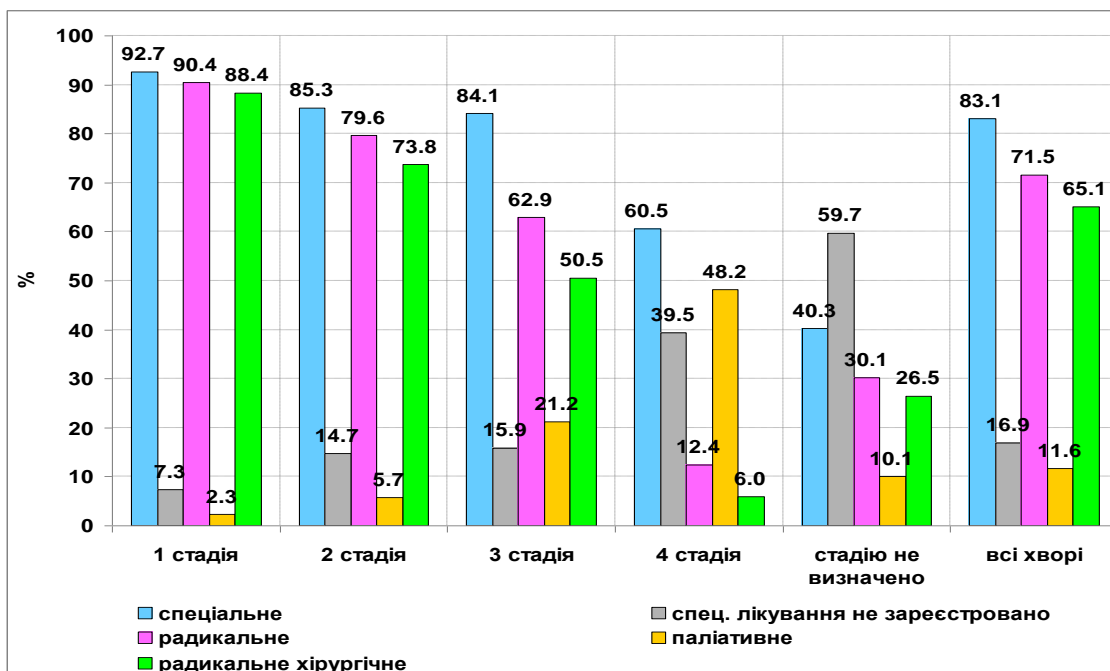

Рис. Т2.2 – Розподіл когорти хворих на ЗН молочної залози 2002-2013 рр. за стадією захворювання та обсягом отриманого лікування

Спеціальне лікування отримали 84,1% жінок з 3-ю стадією захворювання, а радикальна операція була виконана лише 50,5% цих хворих. В групі хворих з 4-ю стадією 60,5% хворих отримали спеціальне лікування і 6,0% була проведена радикальна операція, у 48,2% випадків це лікування було паліативним. Як було зазначено вище, група хворих з невизначеною стадією складала близько 2%, показник охоплення спеціальним лікуванням цих хворих становив 40,3%. В цій групі у 26,5% хворих (1 040 жінок) зареєстровано проведення

радикального хірургічного лікування, проте стадію захворювання після цього визначено не було.

Також викликає подив те, що кількість радикально лікованих хворих значно відрізняється від кількості радикально оперованих, оскільки радикальне лікування хворих на ЗН молочної залози обов'язково включає хірургічну компоненту. Тобто, вірогідно, що визначення у 7 429 хворих, що складають цю різницю, характеру лікування як радикального не відповідає дійсності.

Рівень летальності до року жінок, хворих на ЗН молочної залози, за досліджуваний період знизився в усіх групах за стадією хвороби; показник всієї вибраної когорти зменшився з 13,4% в 2002 році до 10,0% в 2012 році переважно за рахунок груп хворих занедбаних стадій (Табл. Т2.3, Рис. Т2.3).

Таблиця Т2.3 – Летальність до року у хворих на ЗН молочної залози в залежності від стадії захворювання

Рік встановлення	Стадія захворювання						Всі хворі
	1	2	1-2	3	4	Не визначено	
Кількість хворих, що померли впродовж року після встановлення діагнозу							
2002	28	569	597	586	795	105	2083
2003	24	592	616	593	805	88	2102
2004	25	548	573	516	735	117	1941
2005	39	586	625	500	751	117	1993
2006	28	542	570	492	663	122	1847
2007	25	543	568	446	673	131	1818
2008	33	558	591	449	648	124	1812
2009	28	522	550	458	694	136	1838
2010	16	486	502	389	625	150	1666
2011	25	544	569	405	666	173	1813
2012	35	512	547	389	658	191	1785
Летальність до року, %							
2002	1,5	6,5	5,6	19,1	50,2	46,3	13,4
2003	1,2	6,5	5,5	18,8	52,9	43,1	13,1
2004	1,2	5,8	5,0	17,1	49,4	40,3	11,9
2005	1,8	6,0	5,2	16,8	51,1	37,4	11,9
2006	1,2	5,8	4,9	16,3	46,0	39,9	11,2
2007	1,1	5,6	4,7	15,8	46,7	36,9	10,9
2008	1,5	5,6	4,8	15,8	45,3	38,4	10,8
2009	1,1	5,4	4,5	17,1	49,1	37,4	11,1
2010	0,6	4,8	3,9	13,6	41,9	41,9	9,5
2011	0,9	5,4	4,4	15,0	43,5	44,2	10,3
2012	1,1	5,0	4,1	14,2	44,9	43,6	10,0
приріст 2002-2012	-0,4	-1,5	-1,5	-5,1	-5,3	-2,7	-3,4
США: 5-річна виживаність	-	-	98,6	84,9	25,9	51,7	89,4

В останньому рядку Таблиці Т2.3 надані відомості США про 5-річну виживаність хворих на ЗН молочної залози відповідних стадій ЗН (2005-2012 рр.) [1]. Попри загальну тенденцію зниження рівня летальності до року хворих на ЗН молочної залози маємо констатувати, що в кожній групі за стадією захворювання, окрім 4-ї стадії, вже в перший рік після встановлення діагнозу в Україні помирає майже такий відсоток хворих, як в Сполучених Штатах через 5 років. Пояснити цей факт можна або помилками у визначенні стадії захворювання, або тим, що проведене лікування було недостатньо ефективним.

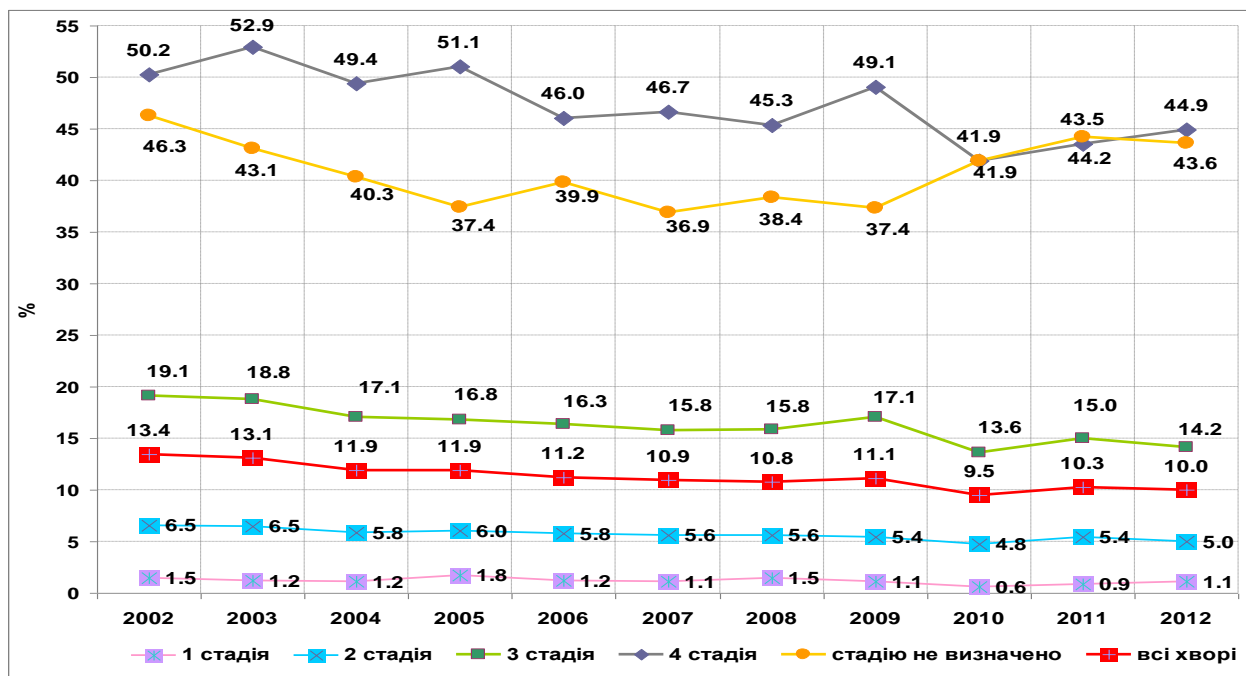

Рис. Т2.3 - Летальність до року у хворих на ЗН молочної залози в залежності від стадії захворювання

Дослідження динаміки змін в рівні охоплення радикальним хірургічним лікуванням хворих на рак молочної залози показало незначне зростання, більш виражене в групі хворих з виявленою занедбаною стадією хвороби (див. Табл. Т2.4).

Таблиця Т2.4 – Питома вага хворих на ЗН молочної залози різних стадій, що отримали радикальне хірургічне лікування, %

Рік встановлення діагнозу	Стадія захворювання						Всі хворі
	1	2	1-2	3	4	Не визначено	
2002	87,0	70,4	73,4	46,0	4,2	26,9	60,2
2003	87,5	72,2	75,0	48,7	6,1	28,9	62,7
2004	86,6	71,8	74,5	47,8	6,8	25,9	62,5
2005	87,5	73,2	75,8	50,2	6,0	31,6	64,3
2006	87,4	74,8	77,3	48,4	6,6	29,1	64,9
2007	88,5	74,8	77,4	50,3	6,0	29,0	65,5
2008	88,6	74,6	77,2	51,1	6,6	21,7	65,7
2009	88,8	74,9	77,7	51,4	7,2	21,2	66,2
2010	89,3	74,9	77,9	53,1	5,6	22,3	66,6
2011	89,1	75,1	78,3	53,7	6,3	26,1	67,1
2012	88,5	73,7	77,1	54,0	4,8	27,9	66,5
приріст 2002-2012	1,5	3,3	3,7	8,1	0,5	1,0	6,3

ЗН передміхурової залози (С61)

Рак передміхурової залози є одним з найбільш поширених в Україні злоякісних новоутворень у чоловіків, щорічний темп приросту якого складає близько 5%. Найчастіше це захворювання виявляють в локалізованій стадії: в 2002-2013 рр. в 1-2-й стадії було виявлено 40,7-46,8% випадків ЗН передміхурової залози, причому в 2-й стадії було виявлено 37,0-44,6% хворих, в 1-й стадії - лише 1,0-5,6% (див. Табл. Т3.1). В 3-й стадії виявляли від чверті до третини випадків захворювання (24,4-32,0%), понад 20% хворих було виявлено у 4-й стадії хвороби.

Таблиця Т3.1 - Розподіл хворих на ЗН передміхурової залози 2002-2013 рр. за стадією захворювання

Рік встановлення	Стадія захворювання					
	1	2	1-2	3	4	Не визначено
Кількість хворих						
2002	230	2075	2305	1676	1156	173
2003	239	2227	2466	1745	1277	169
2004	222	2208	2430	1906	1357	271
2005	272	2311	2583	1908	1289	298
2006	238	2363	2601	1979	1278	321
2007	265	2665	2930	2115	1349	190
2008	345	2817	3162	2216	1322	237
2009	327	2781	3108	2058	1529	204
2010	388	3034	3422	2173	1620	258
2011	435	3216	3651	2230	1702	221
2012	126	3648	3774	2072	1640	733
2013	84	3699	3783	2060	1706	891
2002-2013	3171	33044	36215	24138	17225	3966
Питома вага, %						
2002	4,3	39,1	43,4	31,6	21,8	3,3
2003	4,2	39,4	43,6	30,8	22,6	3,0
2004	3,7	37,0	40,7	32,0	22,8	4,5
2005	4,5	38,0	42,5	31,4	21,2	4,9
2006	3,9	38,2	42,1	32,0	20,7	5,2
2007	4,0	40,5	44,5	32,1	20,5	2,9
2008	5,0	40,6	45,6	31,9	19,1	3,4
2009	4,7	40,3	45,1	29,8	22,2	3,0
2010	5,2	40,6	45,8	29,1	21,7	3,5
2011	5,6	41,2	46,8	28,6	21,8	2,8
2012	1,5	44,4	45,9	25,2	20,0	8,9
2013	1,0	43,8	44,8	24,4	20,2	10,6
2002-2013	3,9	40,5	44,4	29,6	21,1	4,9
США	-	-	80	12	4	4

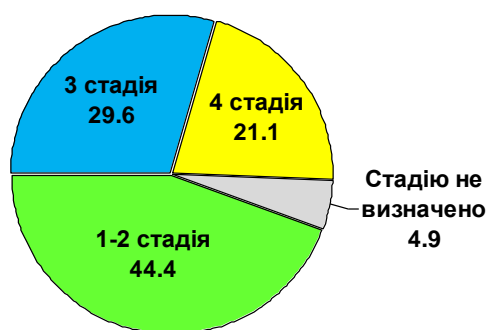

Рис. Т3.1 - Розподіл когорти хворих на рак передміхурової залози 2002-2013 рр. за стадією захворювання

Перегрупування у 2012-2013 рр. структури хворих локалізованих стадій в бік збільшення питомої ваги 2-ї стадії та зменшення 1-ї, а також суттєве зростання частки хворих з невизначеною стадією очевидно було спричинене тим, що з 2012 р. в онкоурологічну практику України було впроваджено нові протоколи діагностики та лікування, засновані на TNM 7-го перегляду. Автоматичне визначення стадії ЗН в технології НКР досьгодні виконується на засадах TNM 6-го та 4-го перегляду, де визначення 1-2-ї стадій цієї патології спиралося на ступінь злоякісності пухлини, на відміну від TNM-7, в якій цей параметр більше

не враховується. Отже, якщо ступінь злоякісності ЗН простати не визначено, як це обумовлено в TNM-7, то автоматичне встановлення 1-2-ї стадії за TNM минулих переглядів неможливе, що призводить до віднесення випадку захворювання до групи з невизначеною стадією хвороби.

За даними США у 2005-2012 рр. рак простати в цій країні виявляли в локалізованій стадії в 80% випадків, 12% випадків мали на час виявлення місцеве розповсюдження процесу, 4% - віддалені метастази і в 4% випадках стадію не було встановлено [1]. Порівняння розподілу хворих на ЗН передміхурової залози за стадією на момент виявлення свідчить, що в Україні питома вага хворих, виявлених у ранніх стадіях хвороби, вдвічі менша, ніж в Сполучених Штатах.

Визначимо загальні характеристики медичної допомоги хворим на ЗН передміхурової залози впродовж 2002-2015 рр. Розподіл когорти вперше виявлених хворих на ЗН простати за обсягом отриманого лікування показав, що переважна частина цих хворих (75,9%) отримала спеціальне протипухлинне лікування, проте радикальним лікуванням було охоплено тільки 39,4%, а радикальне хірургічне видалення пухлини було виконано тільки 29,0% хворих на цю патологію (див. Табл. Т3.2, Рис. Т3.2). Майже у чверті хворих на ЗН простати (24,1%) спеціальне лікування не зареєстровано.

Таблиця Т3.2 – Розподіл когорти хворих на ЗН передміхурової залози 2002-2013 рр. за стадією захворювання та обсягом отриманого лікування

Стадія захворювання	Характер отриманого лікування				
	Спеціальне				Спеціального лікування не зареєстровано
	всього	за радикальною програмою	в тому числі радикальне хірургічне	паліативне	
Кількість хворих					
1	2714	2168	1911	539	457
2	26862	16701	12615	9994	6182
1-2	29576	18869	14526	10533	6639
3	18677	9761	6680	8809	5461
4	11873	2731	1938	9055	5352
Не визначена	1756	788	504	941	2210
Всього	61882	32149	23648	29338	19662
Питома вага, %					
1	85,6	68,4	60,3	17,0	14,4
2	81,3	50,5	38,2	30,2	18,7
1-2	81,7	52,1	40,1	29,1	18,3
3	77,4	40,4	27,7	36,5	22,6
4	68,9	15,9	11,3	52,6	31,1
Не визначена	44,3	19,9	12,7	23,7	55,7
Всього	75,9	39,4	29,0	36,0	24,1

При аналізі показників охоплення первинних хворих на рак простати спеціальним лікуванням за стадією захворювання виявлено, що тільки 85,6% хворих 1-ї стадії отримали спеціальне лікування, причому радикальне лікування отримали 68,4% хворих, а радикально видалено виявлену пухлину було тільки у 60,3%. Лікування за радикальною програмою отримала половина хворих на 2-у стадію раку передміхурової залози (50,5%) і 38,2% хворих цієї стадії було виконано радикальну операцію.

Отже, отримані дані свідчать, що впродовж 2002-2015 рр. серед хворих на ЗН передміхурової залози локалізованої (1-2-ї) стадії пухлину було радикально видалено у 40,1%, хоча загальний рівень охоплення спеціальним лікуванням складав 81,7%, а отже ще 41,6% хворих (15 050 чоловіків) лікували методами, які не включали хірургічну компоненту. Одночасно з'ясовано, що 17,0% хворих на рак простати 1-ї стадії і 30,2% хворих 2-ї стадії

(10 533 чоловіки) отримали первинне паліативне лікування, незважаючи на локалізовану стадію в момент виявлення, що потребує всебічного аналізу провідними спеціалістами з онкоурології.

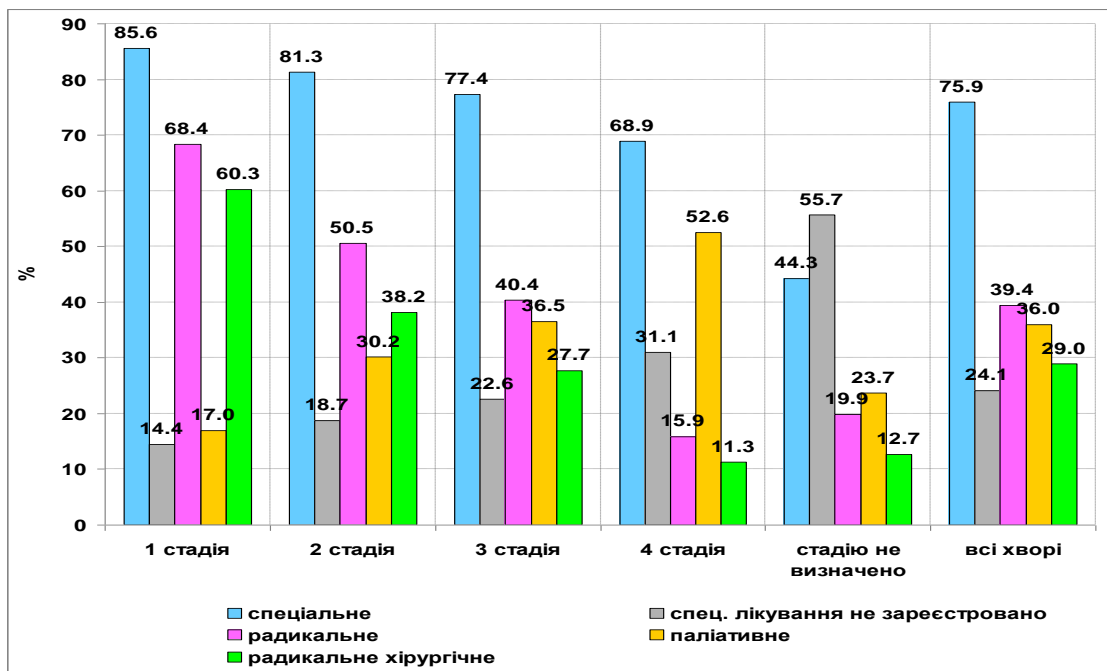

Рис. Т3.2 - Розподіл когорти хворих на ЗН передміхурової залози 2002-2013 рр. за стадією захворювання та обсягом отриманого лікування

Серед хворих на ЗН передміхурової залози 3-ї стадії менше, ніж половина (40,4%), отримала радикальне лікування, радикально прооперовано було 27,7% таких хворих. Хворі з 4-ю та невизначеною стадією отримали радикальне лікування у 15,9% та 19,9% випадках, а радикальну операцію було проведено, відповідно, 11,3% та 12,7% цих хворих, при цьому після проведення радикальної операції стадія хвороби залишилась невизначеною у 504 хворих.

Виконаємо аналіз цих показників відносно когорти хворих, яким було виконано протипухлинне лікування (див. **Табл. Т3.3**). В структурі спеціального лікування, яке отримали хворі на рак простати, радикальне лікування складало 52,0%, а радикальне лікування з хірургічною компонентою - 38,2%. В структурі спеціального лікування хворих на локалізовану стадію ЗН передміхурової залози радикальне лікування складало 63,8%, а радикальне - 49,1%. Такі показники можна використовувати при визначенні характеру лікування, застосованого у лікувальних закладах, що надавали медичну допомогу хворим на ЗН простати.

Звертаємо увагу на те, що серед хворих 1-ї та 2-ї стадії, які отримали в 2002-2015 рр. спеціальне лікування, 19,9% (539 чоловіків) та 37,8% (9994 чоловіків), відповідно, отримали лише паліативне лікування, що викликає недовіру до адекватності визначення стадії пухлинного процесу у цих хворих.

Летальність до року когорти хворих на рак передміхурової залози протягом періоду спостереження зменшилась з 24,7% в 2002 р. до 16,7% в 2012 р. (див. **Табл. Т3.4, Рис. Т3.3**). Показник летальності до року при локалізованій стадії раку простати зменшився з 13,4% до 6,4%, у хворих на 3-ю стадію однорічна летальність знизилась з 21,9% до 17,5%, у хворих 4-ї стадії – на 13,5%.

Таблиця Т3.3 – Структура спеціального лікування когорти хворих на ЗН передміхурової залози 2002-2013 рр. різних стадій

Стадія захворювання	Спеціальне			
	всього	з них:		
		за радикальною програмою	радикальне хірургічне	паліативне
Кількість хворих				
1	2714	2168	1911	539
2	26862	16701	12615	9994
1-2	29576	18869	14526	10533
3	18677	9761	6680	8809
4	11873	2731	1938	9055
Не визначено	1756	788	504	941
Всього	61882	32149	23648	29338
Питома вага, %				
1	100,0	79,9	70,4	19,9
2	100,0	62,2	47,0	37,2
1-2	100,0	63,8	49,1	35,6
3	100,0	52,3	35,8	47,2
4	100,0	23,0	16,3	76,3
Не визначено	100,0	44,9	28,7	53,6
Всього	100,0	52,0	38,2	47,4

Таблиця Т3.4 - Летальність до року у хворих на ЗН передміхурової залози в залежності від стадії захворювання

Рік встановлення	Стадія захворювання						Всі хворі
	1	2	1-2	3	4	Не визначено	
Кількість хворих, що померли впродовж року після встановлення діагнозу							
2002	19	289	308	367	543	94	1312
2003	9	218	227	349	553	89	1218
2004	15	268	283	367	555	110	1315
2005	8	221	229	343	572	117	1261
2006	12	254	266	332	560	134	1292
2007	13	226	239	393	533	109	1274
2008	12	234	246	414	549	111	1320
2009	15	260	275	379	501	102	1257
2010	20	213	233	397	527	108	1265
2011	13	246	259	383	539	111	1292
2012	6	235	241	362	550	210	1370
Летальність до року, %							
2002	8,3	13,9	13,4	21,9	47,0	54,3	24,7
2003	3,8	9,8	9,2	20,0	43,3	52,7	21,5
2004	6,8	12,1	11,6	19,3	40,9	40,6	22,0
2005	2,9	9,6	8,9	18,0	44,4	39,3	20,7
2006	5,0	10,7	10,2	16,8	43,8	41,7	20,9
2007	4,9	8,5	8,2	18,6	39,5	57,4	19,3
2008	3,5	8,3	7,8	18,7	41,5	46,8	19,0
2009	4,6	9,3	8,8	18,4	32,8	50,0	18,2
2010	5,2	7,0	6,8	18,3	32,5	41,9	16,9
2011	3,0	7,6	7,1	17,2	31,7	50,2	16,6
2012	4,8	6,4	6,4	17,5	33,5	28,6	16,7
приріст 2002-2012	-3,5	-7,5	-7,0	-4,4	-13,5	-27,7	-8,0
США: 5-річна виживаність	-	-	100,0	100,0	28,2	77,3	98,9

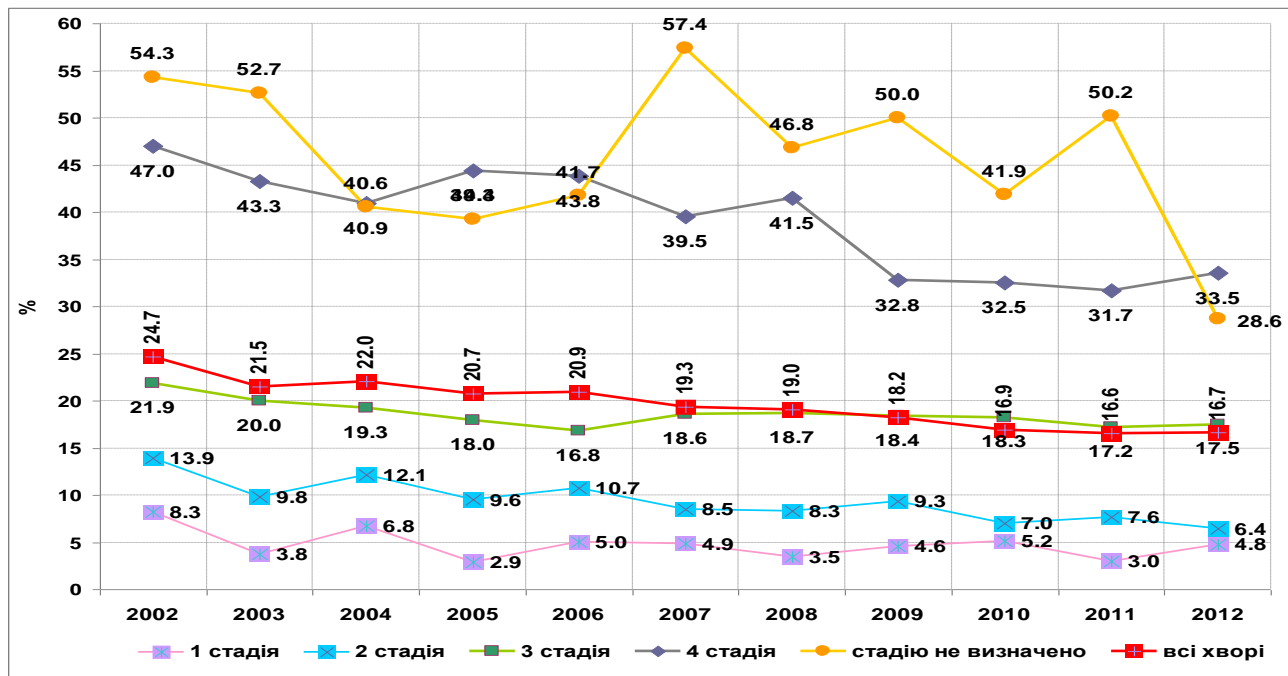

Рис. Т3.3 - Летальність до року у хворих на ЗН передміхурової залози в залежності від стадії захворювання

Найбільш суттєво - більше ніж вдвічі - знизився рівень летальності до року у хворих на ЗН передміхурової залози 2-ї стадії; у хворих з невизначеною стадією хвороби різке зниження цього показника виявлено у 2012 році, що, як сказано вище, можливо пояснюється зміною визначення стадії на засадах TNM-7, внаслідок якої значна кількість хворих на 1-2-у стадію раку простати через невідомий ступінь злоякісності попала до групи хворих з невизначеною стадією.

За даними SEER в США в 2005-2012 рр. показник 5-річної виживаності хворих на ЗН простати складав 98,9%, а отже впродовж 5-ти років померло не більше 1,1% [1]. Як було зазначено вище, структура хворих за стадією на момент виявлення в Україні значно прогностично гірша, ніж в США, що може частково пояснювати таку різницю у виживаності хворих.

Дослідження надання спеціальної медичної допомоги хворим на ЗН простати в динаміці виявило тенденцію зниження питомої ваги радикального хірургічного лікування хворих цієї когорти (див. Табл. Т3.5).

Таблиця Т3.5 – Питома вага хворих на ЗН передміхурової залози різних стадій, що отримали радикальне хірургічне лікування, %

Рік встановлення діагнозу	Стадія захворювання						Всі хворі
	1	2	1-2	3	4	Не визначено	
2002	60,0	40,8	42,7	30,0	11,9	11,0	30,9
2003	70,3	40,9	43,8	32,3	12,2	13,6	32,2
2004	75,2	42,9	45,9	30,8	12,7	18,5	32,3
2005	71,7	39,1	42,5	33,8	12,7	7,7	31,8
2006	64,3	42,4	44,4	29,2	12,0	10,9	31,1
2007	52,8	38,1	39,4	28,0	10,4	11,1	29,0
2008	64,6	36,6	39,6	26,0	10,2	13,5	28,8
2009	58,4	38,0	40,1	24,8	10,0	11,8	28,0
2010	54,9	34,5	36,8	26,6	10,4	12,8	27,3
2011	54,7	36,8	39,0	24,0	11,9	11,8	28,0
2012	38,1	34,2	34,3	22,9	11,2	12,8	24,9
приріст 2002-2012	-21,9	-6,6	-8,4	-7,0	-0,7	1,8	-6,0

Так, в період спостереження суттєво зменшилась питома вага хворих з локалізованою стадією раку простати, яким пухлину було хірургічно видалено - з 42,7% до 34,3%, у хворих на 3-ю стадію раку простати – з 30,0% до 22,9%.

Проаналізуємо за допомогою показника летальності до року результати спеціального лікування хворих на ЗН ободової кишки, молочної залози та передміхурової залози локалізованих стадій.

Відомо, що найвищі шанси отримати довгострокову ремісію мають хворі на ЗН 1-ї та 2-ї стадії, яким проведено лікування в радикальному об'ємі. Для більшості солідних новоутворень обов'язковою складовою радикальної програми лікування є радикальне хірургічне видалення пухлини. Як зазначено вище, за даними НКР радикальне хірургічне лікування було виконано не всім хворим 1-2-ї стадії з когорти дослідження. Питома вага хворих на ЗН ободової кишки, молочної залози та передміхурової залози локалізованих стадій, що отримали таке лікування, наведено в **Таблицях Т1.5, Т2.4, Т3.5, Рис. Т4.1**, які відображають відмінність тенденцій у лікуванні цих ЗН в Україні. Впродовж періоду спостереження питома вага хворих на 1-2-у стадії ЗН ободової кишки та молочної залози, яким було радикально хірургічно видалено пухлину, стабільно зростала, на відміну від тенденції до зниження показника охоплення радикальним хірургічним лікуванням хворих на ЗН передміхурової залози тих же стадій.

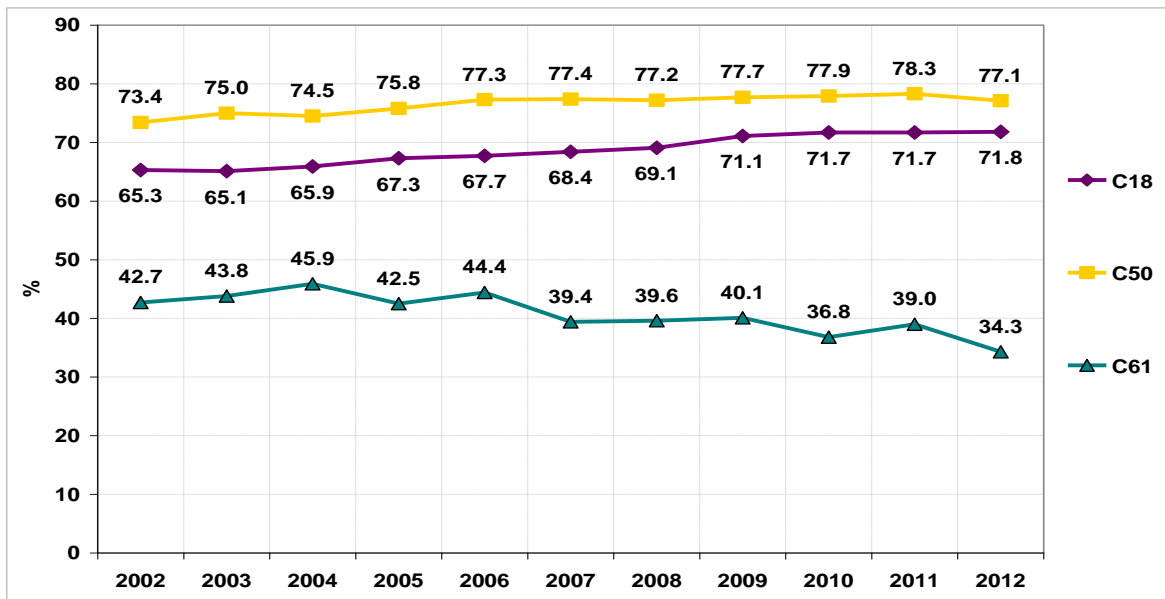

Рис. Т4.1 – Радикальне хірургічне лікування первинних хворих на ЗН ободової кишки, молочної залози та передміхурової залози локалізованих (1-2) стадій, %

Показники летальності до року, обчислені в групах хворих локалізованих стадій ЗН ободової кишки, молочної залози та передміхурової залози, що отримали радикальне хірургічне лікування, помірно знижувались впродовж всього періоду спостереження (див. **Табл. Т4.1, Рис. Т4.2**). Більш суттєвого зниження зазнав показник летальності до року у радикально оперованих хворих на локалізовані стадії ЗН простати: співвідношення показників 2002 і 2012 рр. складає 1,5, у хворих на локалізовані стадії ЗН ободової кишки та молочної залози - 1,3 та 1,4, відповідно.

Порівняємо показники летальності до року у хворих, яким було виконано радикальне хірургічне видалення пухлини, та тих, які отримали спеціальне лікування без радикальної хірургічної компоненти. Ці показники у хворих на рак ободової кишки відрізняються в 1,7-4,1 рази, у хворих на рак молочної залози – у 4,2-8,1 разів, у хворих на рак передміхурової залози – в 1,3-2,1 рази.

Таблиця Т4.2 - Летальність до року хворих на ЗН локалізованих (1-2) стадій, що отримали спеціальне лікування

Рік встановлення діагнозу	ЗН ободової кишки		ЗН молочної залози		ЗН передміхурової залози	
	виконано радикальну операцію	спеціальне без радикальної операції	виконано радикальну операцію	спеціальне без радикальної операції	виконано радикальну операцію	спеціальне без радикальної операції
Кількість хворих локалізованої стадії						
2002	3098	67	7792	1200	984	785
2003	3192	77	8377	1142	1079	890
2004	3269	78	8586	1162	1115	870
2005	3626	63	9096	1183	1099	1040
2006	3590	86	9015	1122	1155	1000
2007	3701	76	9266	1223	1155	1294
2008	3757	118	9429	1251	1253	1339
2009	3883	101	9418	1198	1247	1293
2010	3970	104	10039	1279	1260	1531
2011	4093	87	10192	1264	1423	1593
2012	4166	100	10233	1388	1295	1844
з них померло протягом року з моменту встановлення діагнозу						
2002	382	14	164	119	69	72
2003	378	20	175	116	59	104
2004	411	20	173	127	77	89
2005	403	14	183	147	65	117
2006	408	26	182	118	58	81
2007	431	18	208	115	71	104
2008	407	36	171	134	71	105
2009	360	37	156	123	65	104
2010	386	34	166	148	69	95
2011	418	36	133	133	60	103
2012	390	38	154	160	61	134
Показник летальності до року, %						
2002	12,3	20,9	2,1	9,9	7,0	9,2
2003	11,8	26,0	2,1	10,2	5,5	11,7
2004	12,6	25,6	2,0	10,9	6,9	10,2
2005	11,1	22,2	2,0	12,4	5,9	11,3
2006	11,4	30,2	2,0	10,5	5,0	8,1
2007	11,6	23,7	2,2	9,4	6,1	8,0
2008	10,8	30,5	1,8	10,7	5,7	7,8
2009	9,3	36,6	1,7	10,3	5,2	8,0
2010	9,7	32,7	1,7	11,6	5,5	6,2
2011	10,2	41,4	1,3	10,5	4,2	6,5
2012	9,4	38,0	1,5	11,5	4,7	7,3

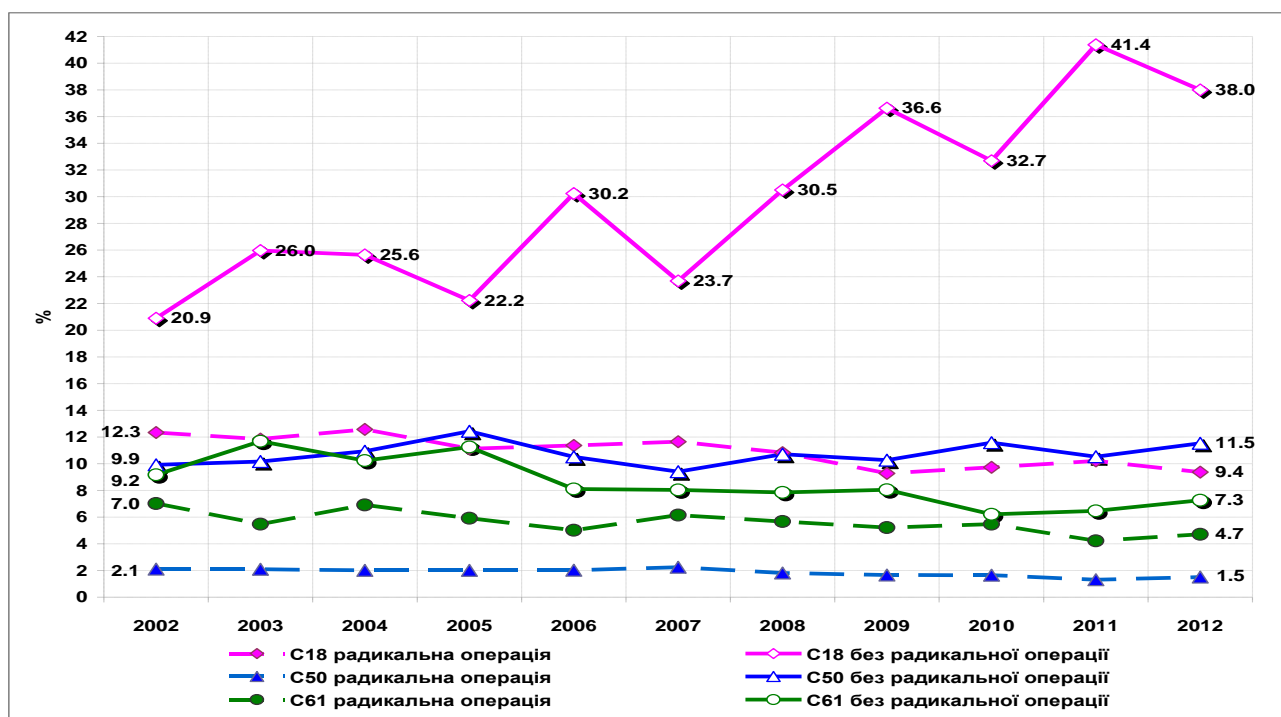

Рис. Т4.2 - Летальність до року хворих на ЗН локалізованих (1-2) стадій, що отримали спеціальне протипухлинне лікування

Висновки

- Аналіз охоплення хворих спеціальним лікуванням, його структури та ефективності доцільно виконувати відносно стадії захворювання.
- Визначення показника летальності хворих до року залежно від стадії процесу надає можливість реально оцінити ефективність спеціального лікування.
- Аналіз охоплення хворих спеціальним лікуванням повинен включати не лише обсяг проведеного лікування, але й визначати кількість хворих, які не отримали спеціального лікування взагалі, та тих, схема лікування яких не включала хірургічну компоненту (для нозологічних форм ЗН, лікування яких обов'язково включає хірургічне видалення пухлини).

Перелік посилань

1. <http://seer.cancer.gov>